

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківський національний університет мистецтв
імені І.П. Котляревського**

Виконавсько-музикознавчий факультет

Кафедра хорового та оперно-симфонічного диригування

РОБОЧА ПРОГРАМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Освітній ступінь	бакалавр
Галузь знань	02 «Культура мистецтво»
Спеціальність	025 «Музичне мистецтво»
Освітньо-професійна програма	Хорове та оперно-симфонічне диригування
Фахові профілізації	Оперно-симфонічне диригування Хорове диригування
Статус освітнього компонента	обов'язковий

Харків, 2023

Розробники: Юлія ІВАНОВА, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування
Віктор ПЛУЖНИКОВ, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування

Гарант освітньої програми: Сергій ПРОКОПОВ, заслужений діяч мистецтв України, професор, завідувач кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування

Програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування, протокол № 10 від 25 травня 2023 р.

Проведено експертизу програми навчальним відділом.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної ради ХНУМ, протокол № 1 від 30 серпня 2023 р.

Гарант освітньої програми _____
(підпис)

Сергій ПРОКОПОВ
(ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

30 серпня 2023 р.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним із актуальних завдань закладів вищої освіти музичного спрямування є не тільки підготовка кваліфікованих виконавців, а й педагогів, які продовжують кращі традиції вітчизняної педагогіки. Важливу роль у процесі формування майбутніх викладачів відіграє саме педагогічна практика, що органічно поєднує теоретичну підготовку здобувачів освіти з їх майбутньою практичною діяльністю.

Робочу програму «Педагогічна практика» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів «Хорове та оперно-симфонічне диригування». Програма визначає обсяг знань, які здобувачі освіти повинні опанувати відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення дисципліни, необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень. Мова викладання – українська.

1.1. Метою педагогічної практики є підготовка бакалаврів до роботи в якості викладачів дисциплін хорознавчого та оперно-симфонічного напрямку в навчальних мистецьких закладах.

1.2. Заплановані результати навчання:

Практична педагогічна підготовка забезпечує набуття здобувачами:

загальних компетентностей:

- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК6. Навички міжособистісної взаємодії;
- ЗК7. Здатність бути критичним і самокритичним;
- ЗК8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;
- ЗК9. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями;
- ЗК11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- ЗК12. Здатність працювати автономно;
- ЗК14. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- ЗК15. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

спеціальних компетентностей:

- СК1. Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності.
- СК2. Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.
- СК3. Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.
- СК4. Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва.

- СК5. Здатність використовувати знання про основні закономірності й сучасні досягнення у теорії, історії та методології музичного мистецтва.
- СК6. Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.
- СК7. Здатність володіти науково-аналітичним апаратом та використовувати професійні знання у практичній діяльності.
- СК8. Здатність здійснювати диригентську діяльність.
- СК9. Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.
- СК10. Здатність застосовувати базові знання провідних музично-теоретичних систем та концепцій.
- СК11. Здатність оперувати професійною термінологією.
- СК12. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності.
- СК13. Здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків.
- СК15. Здатність здійснювати редакторську / менеджерську / лекторську / аранжувальну / звукорежисерську діяльність в сфері музичного мистецтва.
- СК17. Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, композиторської, диригентської, педагогічної діяльності.
- СК18. Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

програмних результатів навчання:

- ПРН1. Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність володіння інструментом (голосом) на належному фаховому рівні під час виконавської (диригентської) діяльності.
- ПРН2. Володіти методами та навичками оркестрової та ансамблевої гри (ансамблевого/хорового співу), репетиційної роботи та концертних виступів.
- ПРН3. Демонструвати різні методики удосконалення виконавської діяльності.
- ПРН4. Аналізувати музичні твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.
- ПРН5. Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.
- ПРН8. Демонструвати володіння музично-аналітичними навичками в процесі створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.
- ПРН10. Володіти базовими знаннями, практичними навичками організаційної та творчої роботи з ансамблевим колективом.
- ПРН11. Застосовувати теоретичні знання та навички в редакторській/менеджерській/лекторській/звукорежисерській практичній діяльності.
- ПРН12. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.
- ПРН13. Вміти здійснювати педагогічну діяльність.
- ПРН14. Використовувати на професійному рівні методи та прийоми викладання гри на інструменті/вокалу /диригування/виконавської майстерності

теорії, історії музики/композиції.

ПРН15. Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з музичного мистецтва.

ПРН17. Демонструвати аргументовані знання з особливостей музичних стилів різних епох.

1.3. Методи навчання

Під час педагогічної практики здобувачі самостійно застосовують:

словесний метод (дискусія, співбесіда з фокусуванням уваги на узгодженні загальних репертуарних вимог певного рівня та особистісних характеристик студента, рівня його музичної освіти та рівня дарування);

практичний метод (практична робота, ведення щоденника практиканта, підготовка і проведення відкритого уроку зі студентом, демонстрація роботи над художніми завданнями та технічними проблемами, розробка завдань та організація самостійної роботи студентів із дисциплін, що викладаються);

робота з навчально-методичними матеріалами (конспектування, тезування, анотування, рецензування відеозапису студента, підготовка навчально-методичного забезпечення проведення підсумкових контрольних робіт з дисциплін, що викладаються);

відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (перегляд майстер-класів провідних майстрів хорового мистецтва, відео-лекції з проблематики хорового виконавства з подальшим аналізуванням та рецензуванням);

самостійна робота (складання плану-конспекту уроку, виконання партитури на інструменті та спів її голосів, аналіз до хорового та оперно-симфонічного твору, підготовка до проведення лекції з навчальних дисциплін).

2. ОПИС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Курс	3-4	
Семестр	5-8	
Кількість кредитів ECTS	ХД- 4, ОСД – 8	
Аудиторні навчальні заняття	лекції (год.)	–
	семінарські / практичні (год.)	–
	індивідуальні (год.)	–
Самостійна робота (год.)	ХД –120, ОСД – 240	
Форма підсумкового контролю	Заліки – 5-8 семестри.	

3. ПРОГРАМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Практична педагогічна підготовка складається з двох розділів: навчальної практики протягом 5-6 семестрів та виробничої практики протягом 7-8 семестру.

Навчальна практика (5 семестр)

Тема 1. Ознайомлення із навчальними планами та програмами закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації

Виокремлення переліку фахових дисциплін, що вивчаються у закладі вищої освіти I-II рівня акредитації. Ознайомлення із переліком та обсягом навчально-методичної літератури.

Тема 2. Підготовка планів-конспектів індивідуальних занять із дисциплін фахового спрямування.

Ознайомлення з індивідуальними планами студентів (1-4 курси), визначення основних вимог до кожного курсу. Розробка плану-конспекту з дисциплін «Диригування», «Читання хороших партитур» / «Читання симфонічних партитур» та «Аранжування» / «Інструментування».

Тема 3. Опрацювання різних форм роботи над хоровими та симфонічними творами.

Перегляд майстер-класів провідних майстрів хорового та симфонічного диригування. Обговорення майстер-класів.

Тема 4. Опрацювання видів і форм поточного й підсумкового контролю з індивідуальних занять.

Вивчення різних видів і форм контролю знань та критеріїв оцінювання. Конспектування основних вимог поточного та підсумкового контролю з дисциплін «Диригування», «Читання хороших партитур» / «Читання симфонічних партитур», та «Аранжування» / «Інструментування».

Тема 5. Підготовка звітної документації.

Заповнення щоденника практики (щотижнево). Написання звіту з педагогічної практики.

Навчальна практика (6 семестр)

Тема 1. Опрацювання навчально-методичних матеріалів з лекційних дисциплін за фаховим спрямуванням.

Ознайомлення із різними видами та типами лекцій та засвоєння рекомендацій до їх проведення. Опанування основних структурних елементів лекції. Ознайомлення із навчальними програмами з дисциплін «Хорова література» / «Інструментознавство», «Хорознавство та методика роботи з хором» / «Методика роботи з оркестром», «Методико-виконавський аналіз» та «Методика викладання хороших дисциплін» / «Методика викладання оркестрових дисциплін».

Тема 2. Підготовка здобувача освіти до проведення лекційних занять із дисциплін за фаховим спрямуванням.

Підбір відео та аудіо матеріалів до тем лекцій. Складання плану та конспекту лекції з теми на вибір.

Тема 3. Опрацювання видів і форм поточного і підсумкового контролю з індивідуальних занять.

Створити комплект контрольних завдань / тестів / вікторин / питань, у тому числі із застосуванням сучасних технологій та Інтернет-ресурсів, з обраної здобувачем освіти теми для поточного контролю і підсумкового контролю.

Тема 4. Впровадження сучасних освітніх технологій до підготовки лекційних курсів.

Розробка творчих завдань та наочних матеріалів за допомогою використання сучасних інформаційних технологій.

Тема 5. Підготовка звітної документації.

Заповнення щоденника практики (щотижнево). Написання звіту з педагогічної практики.

Виробнича практика (7-8 семестри)

Виробнича практика проходить на базах практики (заклади мистецької освіти).

7 семестр

Тема 1. Відвідування занять із диригування

Знайомство з навчальними та робочими планами. Складання конспектів відвіданих навчальних занять. Письмовий аналіз відвіданих навчальних занять (не менше чотирьох).

Тема 2. Проведення занять із диригування

Складання розгорнутого плану-конспекту індивідуального заняття (не менше двох).

Тема 3. Відвідування занять із «Читання хорових партитур» / «Читання симфонічних партитур», та «Аранжування» / «Інструментування».

Знайомство з навчальними та робочими планами. Складання конспектів відвіданих навчальних занять. Письмовий аналіз відвіданих навчальних занять (не менше двох).

Тема 4. Проведення занять із «Читання хорових партитур» / «Читання симфонічних партитур», та «Аранжування» / «Інструментування».

Складання розгорнутого плану-конспекту індивідуального заняття (не менше двох).

Тема 5. Підготовка звітної документації.

Заповнення щоденника практики (щотижнево). Написання звіту з педагогічної практики.

8 семестр

Тема 1. Відвідування лекційних занять фахового спрямування.

Складання конспектів відвіданих лекційних занять. Письмовий аналіз

відвіданих лекційних занять (не менше чотирьох).

Тема 2. Підготовка методичної розробки проведення лекційного заняття з дисциплін фахового спрямування.

Складання здобувачем плану-конспекту лекційного заняття. Пошук форм та методів проведення заняття.

Тема 3. Проведення лекційних занять фахового спрямування.

Складання розгорнутих планів-конспектів лекційних занять (не менше двох).

Тема 4. Підготовка звітної документації.

Заповнення щоденника практики (щотижнево). Написання звіту з педагогічної практики.

4. СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Види педагогічної практики	Семестр	Теми педагогічної практики	Обсяг за годинами за фаховими профілізаціями	
			Денна форма	
			Хорове диригування	Оперно-симфонічне диригування
Навчальна практика	5	Тема 1.	2	4
		Тема 2.	12	10
		Тема 3.	10	14
		Тема 4.	4	22
		Тема 5.	4	10
	6	Тема 1.	2	18
		Тема 2.	10	20
		Тема 3.	8	10
		Тема 4.	8	10
		Тема 5.	4	10
Усього годин навчальної практики			64	128
Виробнича практика	7	Тема 1.	7	6
		Тема 2.	5	18
		Тема 3.	7	18
		Тема 4.	5	10
		Тема 5.	4	20
	8	Тема 1.	12	6
		Тема 2.	4	20
		Тема 3.	8	6
Тема 4.		4	8	
Усього годин виробничої практики			56	112
Усього годин / кредитів ECTS			120 / 4	240 / 8

5. ВИДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

За результатами практичної педагогічної підготовки у 5-8 семестрах студенти складають звіт із практики, захист якого зараховується як залік, що оцінюється за університетською диференційованою бальною та якісною шкалою і переводиться у шкалу ЄКТС. Відповідність отриманих здобувачем балів за університетською шкалою та шкалою ЄКТС наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Відповідність балів за університетською шкалою та шкалою ЄКТС

Університетська шкала оцінювання (в балах)	Університетська шкала оцінювання в якісному вимірі	Шкала ЄКТС	
		сумарна оцінка (в балах)	оцінка
90 – 100	«відмінно»	90 – 100	A
75 – 89	«добре»	82 – 89	B
		75 – 81	C
60 – 74	«задовільно»	64 – 74	D
		60 – 63	E
0 – 59	«незадовільно»	35 – 59	FX
		0 – 34	F

Оцінювання здійснюється за накопичувальною бальною шкалою за видами робіт:

5 семестр (навчальна практика):

ознайомлення з навчально-методичними матеріалами та конспектування змісту, основних вимог та критеріїв оцінювання поточного та підсумкового контролю з дисциплін «Диригування», «Читання хорових партитур» / «Читання симфонічних партитур», та «Аранжування» / «Інструментування» за кожним роком навчання;

обговорення майстер-класів провідних майстрів хорового та симфонічного мистецтва;

розробка планів-конспектів із дисциплін «Диригування», «Читання хорових партитур» / «Читання симфонічних партитур», та «Аранжування» / «Інструментування»;

добір матеріалів до індивідуальних занять з фахових дисциплін;

щоденник практиканта;

звіт;

6 семестр (навчальна практика):

ознайомлення з навчально-методичними матеріалами та конспектування основних вимог поточного та підсумкового контролю з лекційних дисциплін фахового спрямування;

складання плану лекції, добір відео/аудіо матеріалів за темою лекції;

створення комплексу контрольних завдань / тестів / вікторин / питань, у тому числі із застосуванням сучасних технологій та Інтернет-ресурсів, з обраної

здобувачем освіти теми для поточного контролю і підсумкового контролю;
щоденник практиканта;
звіт;

7 семестр (виробнича практика):

конспекти-аналізи відвіданих індивідуальних занять з дисциплін фахового спрямування на базі практики (не менше шести);

план-конспект індивідуального заняття, що заплановано до проведення на базі практики; гра та спів голосів хорової партитури *a cappella* / гра партій та партитури симфонічного твору (не менше чотирьох);

проведення індивідуального заняття з дисциплін фахового спрямування на базі практики за вибором здобувача освіти (не менше чотирьох);

щоденник практиканта;
звіт.

8 семестр (виробнича практика):

конспекти-аналізи відвіданих лекційних занять з дисциплін фахового спрямування на базі практики (не менше чотирьох);

план-конспект лекційного заняття, що заплановано до проведення на базі практики (не менше двох);

проведення лекційного заняття з дисциплін фахового спрямування на базі практики за вибором здобувача освіти (не менше двох);

щоденник практиканта;
звіт.

Розподіл балів (за максимальними значеннями) та послідовність їх накопичення за результатами практичної педагогічної підготовки

Підсумковий контроль (максимум 100 балів, мінімум 60) у тому числі за видами робіт у семестрах					Усього
5 семестр	ознайомлення з навчаль-но-методичними матеріалами та конспектування змісту, основних вимог та критеріїв оцінювання поточного та підсумкового контролю з дисциплін «Диригування», «Читання хорових партитур» / «Читання симфонічних партитур», та «Аранжування» / «Інструментування» за кожним роком навчання	обговорення майстер-класів провідних майстрів хорового та симфонічного мистецтва;	розробка плану-конспекту з дисциплін «Диригування», «Читання хорових партитур» / «Читання симфонічних партитур» та «Аранжування» / «Інструментування»;	добір матеріалів до індивідуальних занять з фахових дисциплін;	100
	20	20	30	30	

Підсумковий контроль (максимум 100 балів, мінімум 60) у тому числі за видами робіт у семестрах					Усього
6 семестр	ознайомлення з навчально-методичними матеріалами та конспектування основних вимог поточного та підсумкового контролю з лекційних дисциплін фахового спрямування;	складання плану лекції, добір відео/аудіо матеріалів за темою лекції;	створення комплексу контрольних завдань / тестів / вікторин / питань, у тому числі із застосуванням сучасних технологій та Інтернет-ресурсів, з обраної здобувачем освіти теми для поточного контролю і підсумкового контролю.		100
	20	40	40		
7 семестр	конспекти-аналізи відвіданих індивідуальних занять з дисциплін фахового спрямування на базі практики (не менше шести);	план-конспект індивідуального заняття, що заплановано до проведення на базі практики; гра та співголосів хорової партитури а cappella / гра пар-тій та партитури симфонічного твору (не менше чотирьох);	проведення індивідуального заняття з дисциплін фахового спрямування на базі практики за вибором здобувача освіти (не менше чотирьох);		100
	30	30	40		
8 семестр	конспекти-аналізи відвіданих лекційних занять із дисциплін фахового спрямування на базі практики (не менше чотирьох);	план-конспект лекційного заняття, що заплановано до проведення на базі практики (не менше двох);	проведення лекційного заняття з дисциплін фахового спрямування на базі практики за вибором здобувача освіти (не менше двох);		100
	30	30	40		

Керівник практики здійснює консультування та координацію діяльності здобувача-практиканта протягом усієї практичної педагогічної підготовки. Здобувач освіти здійснює самоконтроль щодо виконання програми практики за темами та звітує керівнику практики. До заліку здобувач освіти допускається у разі наявності щоденника практики і письмового звіту.

Критерії оцінювання знань студентів

90–100 – А – відмінно: здобувач освіти продемонстрував у повній мірі: професійні знання і уміння відповідно до змісту практичної педагогічної підготовки; творчий підхід до складання плану проведення індивідуальних та лекційних занять з дисциплін фахового спрямування у мистецьких закладах фахової передвищої та вищої освіти; вільно орієнтується в навчально-методичних матеріалах дисциплін професійної підготовки за фахом; грамотно застосовує музикознавчу термінологію; провів заняття згідно графіку навчального плану; заповнив щоденник практиканта та надав звіт практики.

82–89 – В – добре: здобувач освіти продемонстрував: гарні професійні знання і уміння відповідно до змісту практичної педагогічної підготовки; склав план проведення занять з дисциплін фахового спрямування у мистецьких

закладах фахової передвищої та вищої освіти; добре орієнтується в навчально-методичних матеріалах дисциплін професійної підготовки за фахом; грамотно застосовує музикознавчу термінологію; провів заняття згідно графіку навчального плану, але допустив кілька неточностей під час педагогічної діяльності; заповнив щоденник практиканта та надав звіт практики.

75–81 – С – добре: здобувач освіти демонструє посередні знання і уміння відповідно до змісту практичної педагогічної підготовки; склав план проведення занять з дисциплін фахового спрямування у мистецьких закладах фахової передвищої та вищої освіти; провів заняття згідно графіка навчального плану, але не достатньо переконливо демонструє різні форми та методи під час педагогічної діяльності; заповнив щоденник практиканта та надав звіт практики.

64–74 – D – задовільно: здобувач освіти продемонстрував певні вміння і знання, але неповно розкрив зміст матеріалу практичної педагогічної підготовки (фрагментарно, не завжди послідовно); задовільне знання навчально-методичних матеріалів дисциплін професійної підготовки за фахом; провів заняття, але не в повному обсязі, наявні недоліки під час спілкування та встановлення контакту в процесі педагогічної діяльності; заповнив щоденник практиканта та надав звіт практики.

60–63 – E – задовільно: здобувачем освіти неповно розкрито зміст матеріалу практичної педагогічної діяльності; виявлено задовільне знання навчально-методичних матеріалів дисциплін професійної підготовки за фахом; наявні помилки у застосуванні музикознавчої термінології; проведені заняття не в повному обсязі та на низькому рівні підготовки; надав недостатньо змістовно заповнений щоденник практиканта та звіт практики;

35–59 – FX – незадовільно (з можливістю повторного складання): не розкрито зміст навчального матеріалу практичної педагогічної діяльності; проведені заняття не в повному обсязі та на низькому рівні підготовки, не досягнуто запланованого результату в роботі під час проведення заняття; надав щоденник практиканта та звіт практики, в яких відсутня інформація про різні види активності здобувача освіти;

0–34 – F – незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни): здобувач освіти не виконав основні вимоги з педагогічної практики, не набув необхідного практичного досвіду щодо викладання фахових дисциплін у закладах передвищої та вищої освіти.

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1.1. Основні джерела інформації

1. Батовська, О. М. (2007). Опера «Кармен» Ж. Бізе: особливості трактування хору *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка* : зб. наук. праць. Харків-Луганськ : Стиль-Іздат. Вип. 8. С. 34-44.

2. Батовська, О. М. (2008). Естетичні витoki хорového елементу в опері «Ідоменей» В. А. Моцарта. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. Харків: ХДАМ, № 4-6. С. 1-7.

3. Батовська, О. М. (2010). *Хоровий компонент в операх західноєвропейських композиторів XVII - XVIII ст.* : навч. посіб. Харк. ун-т мистецтв ім. І.П.Котляревського. Х. : Вид-во Бровін О. В.
4. Батовська, О. М. (2019). *Сучасне академічне хорове мистецтво а cappella як системний музично-виконавський феномен* : дис. докт. мистецтвознав. : 17.00.02. Одеса.
5. Батовська, О. М. (2019). Хор в опері «Фауст» Ш. Гуно як вагомий компонент музично-драматургічної виразності. *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник*. Випуск 29. Книга 2. Одеса «Астропринт». С. 209-222.
6. Батовська, О. М. (2020). Трагування хору в опері-казці «Чарівна флейта» В.А. Моцарта. *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник*. Випуск 30. Книга 1. Видавничий дім «Гельветика». С. 119-125.
7. Бенч-Шокало, О. Г. (2002). *Український хоровий спів: актуалізація звичаєвої традиції* : навч. посібник. К. : «Укр.світ».
8. Белік, Н. А. (2003). Оперно-хорова творчість українських композиторів 80-90 - х років ХХ ст. : навч. пос. Харків. : Крок.
9. Белік, Н. А. (1995). До проблеми гармонійного розвитку студента диригентсько-хорового факультету в класі з фаху. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Харків. Вип 4. С. 8-11.
10. Белік, Н. А. (2001). До проблеми інтерпретації хорового твору в класі з диригування. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Харків. Вип. 6. С. 192-198.
11. Белік, Н. А. (1999). Про драматургічну роль хорів у операх українських композиторів 60-70-х років. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Харків. Вип. 3. С. 8–12.
12. Бондар, Є. (2012). Професійне хорове виконавство і освіта в Україні: І половина ХХ століття. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. №. 37. С. 259-268.
13. Бурбан, М. (2004). *Хорове виконавство України. Довідник*. Дрогобич : Вимір.
14. Бурбан, М. (2005). *Українське хорове виконавство. Хори*. Ч. 1. Дрогобич: Вимір.
15. Вороновська, О. В. (2020). Музичний жест у науково-поняттєвій системі музики: історія та сучасність. *Музичне мистецтво і культура*. Вип. 30. Кн. 1. 57–63. Одеса.
16. Гулеско, І. (2002). *Музично-художня типологія реквієму в європейському культурному контексті*. Х. – М.: Видавництво «САНА».
17. Іванова, Ю. (2018). Професіоналізація хорового виконавства на західноукраїнських землях». *Культура України*. Вип. 59. Харків : ХДАК. С. 274-283.
18. Канерштейн, М. М. (1980). *Питання диригентської майстерності*. Київ: Муз. Україна.
19. Кириленко, Я. О. (2020). *Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки* : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка.
20. Князева, Н. О. (2009). *Хрестоматія з читання хорових партитур без*

супроводу (на основі творів українських композиторів) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв. Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Ч. І. Луганськ : Вид-во ЛДІКМ.

21. Коломоєць, О. М. (2001). *Хорознавство*: навч. посібник. Київ: Либідь.

22. Костенко, Л. В. (2012). *Методика викладання хорового диригування* : навчальний посібник з Грифом МОН / Л. В. Костенко, Л. Ю. Шумська. Ніжин : Видавництво НДУ.

23. Костенко, Л. В., & Шумська, Л. Ю. (2013). *Хрестоматія з хорознавства* : навчальний посібник з Грифом МОН. Ніжин : Видавництво НДУ.

24. Кучерук, В. Ф., & Кучерук, Н. П. (2016). *Оркестрове диригування* : методичні рекомендації. Вежа-Друк. Луцьк.

25. Лащенко, А. (2009). Українське хорове мистецтво ХХ століття. *Мистецтвознавство України*. №. 10. С. 71-75.

26. Лащенко, А. П. (2007). *З історії Київської хорової школи*. К. : Музична Україна.

27. Мартинюк, А. К. (2001). *Диригентсько-хорова освіта в музичній культурі України другої половини ХХ століття*: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.01. Харк. держ. акад. культури. Харків.

28. *Мистецько-освітні обрії творчості Анатолія Авдієвського* : навчально-методичний посібник. Нотна хрестоматія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017.

29. Москаленко, В. Г. (2013). *Лекції з музичної інтерпретації*: навчальний посібник. Київ.

30. Мурза, С. М. (2019). Диригентський жест як об'єкт семіотичного аналізу. *Науковий вісник*. Одеська держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової. Вип. 29, кн. 1. 42–51.

31. Пастушок, Т. В. (2021). Формування комунікативної культури диригента оркестрового колективу у процесі творчої діяльності. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2(30). 25–29.

32. Ракочі, В. О. (2020). *Оркестр у музичному просторі Європи XVII – XXI століть. Витоки. Трансформації. Концепції* : монографія. Київ.

33. Смирнова, Т. А. (2018). *Хорознавство (історія, теорія, методика)*: Навчальний посібник. Видання третє, доповнене. Харків: ХНПУ, «Федорко».

34. Шульгіна, В. Д. (2016) *Українська музична педагогіка*: підручник для студ. вищ. навч. закл. Вид. 3-тє, допов. НАКККіМ. Київ.

35. Шумська, Л. Ю. (2017). *Хорове диригування* : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. та перероб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя.

36. Шумський, М. О. (2022). Розвиток виконавської культури оркестрових диригентів у процесі магістерської підготовки. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. № 3. 220–225.

37. Яструб, О. М. (2021). *Методичні рекомендації для вивчення та організації самостійної роботи студентів з навчального курсу «Читання хорових партитур»*. Харків: ХНУМ імені І. П. Котляревського.

38. Adenot, P. (2015). *The orchestra conductor*. Online since 22 November

2015, connection on 30 July 2019. DOI : 10.4000/transposition.1296

1.2. Додаткові джерела інформації

1. Архів клавірів та партитур. URL: <http://operascores>
2. Белова, Є. Д. (2020). Звукообрази ударних інструментів: сучасність та ретроспекції. *Аспекти історичного музикознавства*. XIX – XX. ХНУМ імені І. П. Котляревського. 120–139.
3. Богданов, В. О. & Богданова, Л. Д. (2013). *Історія духового музичного мистецтва України: від найдавніших часів до початку XX ст.*: В 2-х томах. Х.: ФОП Сілічева.
4. Бібліотека ХНУМ імені І.П. Котляревського <http://repo.num.kharkiv.ua:999/ru/elcat>
5. Кучер, Л. І. (2017). *Анотований каталог вистав Оперної студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського*. Довідник. Вид-во ТОВ «Водний спектр Джі-Ем-Пі». Харків.
6. Летичевська, О. М. (2018). *Хорове виконавство в оперній виставі: творчість Л. М. Венедиктова*. Монографія. Київ.
7. Макаренко, Г. (2005). *Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри*. Київ : Факт.
8. Марач, О. М., & Шурдак, М. І. (2022). *Хорознавство з методикою викладання. Частина 1 : Методичні рекомендації та тестові завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 025 музичне мистецтво*. Луцьк : електронне видання.
9. Методика підготовки та проведення семінарських занять. [Електронний ресурс]. URL: https://pidru4niki.com/88915/pedagogika/metodika_pidgotovki_provedennya_seminarskih_zanyat
10. Національна бібліотека імені В.І.Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
11. Нарожна, Н. & Остапенко, Л. (2021). Теоретико-методичні основи проведення занять з диригування в контексті вивчення дисципліни «Методика викладання фахових дисциплін». *Імідж сучасного педагога*, 2 (197), 96–102.
12. Нікітін, Д. & Кавун, В. (2019). *Тлумачний словник музично-вокальних термінів*. Київ ; Ірпінь : Перун.
13. Плужніков, В. М. (2016). *Адлер Герман Петер. Велика українська енциклопедія*, т. 1. «Енциклопедичне видавництво». 358. Київ.
14. Прокулевич, О. (2016). *Основи хорового диригування : навчальний посібник*. Умань: ФОП Жовтий О.О. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/5437/3/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%B8.pdf>
15. Савельєва, Г. В. (2012). *Виконавські традиції харківської хорової школи* : автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: 17.00.03. Харків.
16. Щукіна, Ю. П. (2021). *Творча діяльність театрів оперети і музичної комедії України другої половини XX – початку XXI ст.*: жанровий аспект: монографія. Харків.
17. Choral Public Domain Library (cpdl.org) / Архів світової хорової музики

URL: http://www2.cpdل.org/wiki/index.php/Main_Page.

18. Hausmusik / Архів світової хорової музики. URL: <http://www.hausmusik.ch/>. International Music Score Library Project. URL: http://imslp.org/wiki/Заглавная_страница.

19. Werner Icking Music Archive / WIMA [Електронний ресурс]. URL: <http://icking-music-archive.org/index.php>.